

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ
40 (1997-1998)

ISSN 1211-7250
ISBN 80-86023-18-4

007 3811

BRNO 1999

PD 4423

S 9990385

395

250, ✓

PŘEHLED VÝZKUMŮ 40 (1997-1998)

Vydává: Archeologický ústav AV ČR Brno
Královopolská 147, 612 00 Brno
E-mail: ps@isibrno.cz

Odpovědný redaktor: PhDr. Jaroslav Tejral, DrSc

Redakce a příprava pro tisk: Mgr. Balázs Komoróczy, Ing. Petr Škrdla,
Richard Zatloukal

Na titulním listě: Mikulčice - sídliště na "Klášteřisku"

Tisk: BEKROS

Náklad: 350 ks

Publikace neprošla redakční ani jazykovou úpravou

© 1999 by the Authors

All rights reserved

AÚ AV ČR Brno, Královopolská 147, 612 00

**VÝSLEDKY ARCHEOLOGICKÉHO PRŮZKUMU
TRATI "ZA HEMERKOVÝM" V KATASTRU OBCE LEŠANY (OKR. PROSTĚJOV)
RESULTS OF THE ARCHAEOLOGICAL SURVEY AT LEŠANY -"ZA HEMERKOVÝMI"
(DISTRICT OF PROSTĚJOV).**

Pavel Fojtík, FF MU Brno

V rámci systematických povrchových sběrů prováděných za účelem rekonstrukce pravěkého a raně středověkého osídlení katastru obce Lešany bylo objeveno velice zajímavé a bohaté polykulturní sídliště.

Místopisně se lokalita nachází v intravilánu obce, asi 700 m jihozápadně od kostela, v blízkosti Lešanského potoka. Leží na mírném jihozápadním návrší se svahem od severu a příkopem z jihu, který nepatří do přirozené konfigurace terénu, ale jedná se o lidský zásah. Tento příkop je zakreslen do prvního vojenského mapování z roku 1753 a z terénních pozorování vyplývá, že je respektován i raně středověkým osídlením. Otázka jeho datace zůstává přesto stále otevřená.

Na základní mapě 1: 10 000, list 24 - 24 - 06, prostor vymezují souřadnice 49 - 61 mm od severní sekční čáry a 156 - 179 mm od východní sekční čáry.

Starší fáze mladého paleolitu (40 000 až 30 000 let př.n.l.)

V době před více než 40 000 lety je situace na území dnešní Moravy velice složitá. Z archeologického hlediska sem patří tzv. szeletien, bohunicien a aurignacien. Tyto pojmy ovšem nemůžeme chápat jako kultury, ale spíše jako soubory artefaktů ze společnou technologickou tradicí.

V trati Za Hemerkovým jsem našel 10 kusů patinované štípané industrie, v 7 případech je materiálem křídový spongiový rohovec a ve 3 pak kvalitní silicit bez bližšího určení. Z technologického hlediska je zde zastoupen nezdařený listovitý hrot, zlomek čepele, drásadlo s částečnou plošnou plochou retuší, vyčnělé škrabadlo, úštěp s jemnou retuší a úštěpy suroviny. Nálezy byly zařazeny PhDr. Martinem Olivou z ústavu Anthropos Brno do komplexu szeletien. Dokládají tedy nejstarší osídlení hodnocené lokality v rozmezí 39 500 až 35 000 let př.n.l.

Pozn.) Uvedená absolutní data byla získána radiokarbonovou metodou ¹⁴C provedenou na vzorcích z reprezentativní lokality moravského szeletienu Vedrovice V. [Oliva 1993].

Starší a střední neolit (5500 až 4500 let př.n.l.)

Toto období je zastoupeno kulturou s lineární (volutovou) keramikou (LnK).

Ta je na zkoumané lokalitě reprezentována střepy nádob s příznačnou výzdobou (ryté linie, nehtové dvojdučky a motiv tzv. "notové značky"), vyrobených z plaveného materiálu nebo hrubší hlíny s organickým ostřivem. Barva povrchu se pohybuje od šedé až po cihlově červenou a to podle kvality vypálení, která je vesměs špatná. Keramiku doprovází štípaná

industriie a kvarcitový nástroj sloužící patrně k výrobě zrnotěrek. V užší archeologické periodizaci lze nálezy zařadit do fáze IIa kultury s LnK dle chronologie R. Tichého.

Mladší neolit (4900 až 4500 let př.n.l.)

Na našem území navazuje na starší vývoj kultura s keramikou vypíchanou (VK) a kultura s keramikou moravskou malovanou, jejíž II. stupeň spadá již do časného eneolitu.

Osídlení lidem s VK dokládají zlomky charakteristických hruškovitých nádob zdobených vpichy složenými do krokvicového ornamentu někdy v kombinaci s plastickými výčnělky, které zdůrazňují profilaci nádoby. Materiálem je plavená hlína, povrch je šedý a vypálení oproti keramice LnK kvalitnější. K dalším nálezům patří opět štípaná industriie, fragment kopytovitého klínu a drobná sekerka s nesouměrným ostřím (mat. zelená břidlice). V užší archeologické periodizaci můžeme materiál přiřadit III. stupni kultury s VK dle chronologie M. Steklé - Zápotocké.

Tab. 1. - Typologické určení štípané industriie z trati "Za Hemerkovým"

<i>Typologické určení</i>	<i>Zastoupení v kusech</i>	<i>Zastoupení v procentech</i>
surovina	2	1,6%
jádro	6	4,8%
reziduum jádra	3	2,4%
úštěp	61	48,8%
preparační úštěp	3	2,4%
úštěp z hrany jádra	3	2,4%
čepel z hrany jádra	3	2,4%
čepel	15	12%
zlomená čepel	15	12%
srpová čepel	2	1,6%
škrabadlo	4	3,2%
škrabadlo na čepeli	5	4%
šipka	2	1,6%
hrot	1	0,8%
celkem	125	

Tab. 2. - Surovinové určení štípané industriie z trati "Za Hemerkovým"

<i>Surovinové určení</i>	<i>Zastoupení v kusech</i>	<i>Zastoupení v procentech</i>
silicity z glacienních sedimentů	51	40,8%
s. Krakovsko - čenstochovské jury	18	14,4%
rohovec typu Krumlovský les	22	17,6%
rohovec typu Stránská skála	1	0,8%
rohovec typu Olomoučany	8	6,4%
křídový spongiový rohovec	4	3,2%
obsidián (sopečné sklo)	1	0,8%
drahanský křemenec (sluňák)	1	0,8%
plazma z okolí Jevišovic	2	1,6%
neurčeno (patina, přepáleno)	10	8%
makroskopicky neurčitelné	7	5,6%
celkem	125	

Uvedenou (neolitickou) štípanou industrii můžeme vyhodnotit z hlediska typologie a materiálu. Výsledky jsou shrnuty do tabulek (1, 2). Za zvláštní pozornost stojí čepelové jednopodstavové jádro sopečného skla (obsidiánu), nalezené v koncentraci střepů VK. Jedná se o surovinu, která byla na naše území importována z oblasti východního Slovenska a severovýchodního Maďarska, tedy ze vzdálenosti okolo 150 kilometrů.

Mladší eneolit (2500 až 2000 let př.n.l.)

Do závěrečné etapy chalkolitu řadíme jevišovickou skupinu a tzv. skupiny invazní - tedy kulturu se šňůrovou keramikou (KŠ) a kulturu zvoncovitých pohárů (KZP). Na našem území se oba tyto komplexy překrývají a tvoří podloží pro starší dobu bronzovou - únětickou kulturu.

Eneolitické nálezy se v trati Za Hemerkovým objevují jen ojediněle. Bezpečně sem můžeme zařadit pouze jeden keramický zlomek. Jedná se o okraj mísy z písčitého materiálu s příměsí kaménků, který je vně 5 mm pod okrajem zdobený obvodovým žlábkem. Z broušené industrie sem patří dva fragmenty tylní části sekeromlatů (amfibolit a zelená břidlice) a ze štípané industrie silně poškozená šipka s křídélky (KZP) vyrobená pravděpodobně z rohovce typu Krumlovský les.

Mladší doba bronzová (1250 až 750 let př.n.l.)

Toto stádium je souhrně označováno jako období "popelnicových polí", což plyne ze způsobu tehdejšího pohřebního ritu (plochá žárová pohřebiště).

Na našem území nastupuje kultura popelnicových polí (KPP) ze starší, tzv. lužickou fází a mladší fází slezskou.

Mladší dobu bronzovou reprezentuje v nálezech několik charakteristických střepů (okraje hrubších hrnců, výdut' amfory zdobené tzv. "žebry" a ucho šálku. Keramická hmota je zrnitá s příměsí kaménků, případně plavená s příměsí písku. Bronzy zastupuje prsten z tordovaného drátu o průměru 22 mm, který je pokryt velice ušlechtilou sivě modrou patinou a zlomek náramku opět z tordovaného bronzového drátu, který je silně zoxidovaný (může jít o součást inventáře žárového hrobu).

Starší doba železná (750 až 450 let př.n.l.)

Ve střední Evropě probíhá tzv. doba halštatská. Dochází k šíření výroby a zpracování železa, společnost se začíná dělit do vrstev (řemeslníci, obchodníci, kněží, ale i rodová aristokracie). Severní část našeho území byla ovlivňována kulturou platěnickou.

Do této etapy pravěkého vývoje můžeme s určitostí zařadit pouze část misky se zataženým okrajem vyrobenou z jemné hlíny s příměsí tuhy, povrch je šedočerný s kovovým leskem, vypálení kvalitní.

Mladší doba železná (450 př.n.l. až přelom letopočtu)

Dobou laténskou začíná ve střední Evropě tzv. doba protohistorická. Na počátku 4. století před Kristem zahájili Keltové velkou expanzi a záhy se u nich projevil rychlý hospodářský i kulturní vzestup - rozvinulo se zemědělství, chov dobytka, ale i umělecké

řemeslo a výroba kovů. Mocenskými centry se stala opevněná města označovaná jako oppida (Staré Hradisko u Okluk).

Z trati Za Hemerkovým pochází kolekce zlomků z typických situlovitých nádob zdobených svislým hřebenováním (okraje, výdutě), vyrobených z jemné hlíny s vysokým obsahem tuhy a také polovina přeslenu ze stejného materiálu.

Doba hradištní (6. až 12. století)

Slované začali pronikat na naše území od 6. století a postupně se zde stali hlavní složkou obyvatel. Velký rozvoj nastal v období Velkomoravské říše, kdy se upevnila hlavně organizace společnosti.

Z povrchových sběrů mám i hradištní keramiku s charakteristickým dekorem (vlnice provedené vícehrotým hřebenem, kolky a obvodové žlábký), vyrobenou z jemné hlíny s příměsí tuhy nebo písku. Dále korálku z modrého kobaltového skla (průměr 9 mm) a esovitou záušnici o průměru 35 mm, vyrobenou patrně ze zvonoviny (bronz s vyšším obsahem cínu), datovanou do poloviny 12. století.

Středověk

Na trati Za Hemerkovým jsem nasbíral nejzajímavější středověký materiál z katastru obce, který lze rozdělit do dvou skupin:

- a) starší období (11. až polovina 12. století)
- b) mladší období (do poloviny 14. století)

První skupinu reprezentuje materiál se silnými mladohradištními vlivy. Zlomky nádob obsahují vysoké procento tuhy, méně i rozemletý svor. Vnější povrch je šedočerný nebo červenohnědý, vnitřní tmavošedý až černý. Výzdobu tvoří pravidelné i nesouměrné vlnovky, spirálovité i vodorovné linky a žlábký, různé vpichy a vseky v mnohých obměnách. Převažující jsou výdutě, které dokazují používání ručního hrnčířského kruhu.

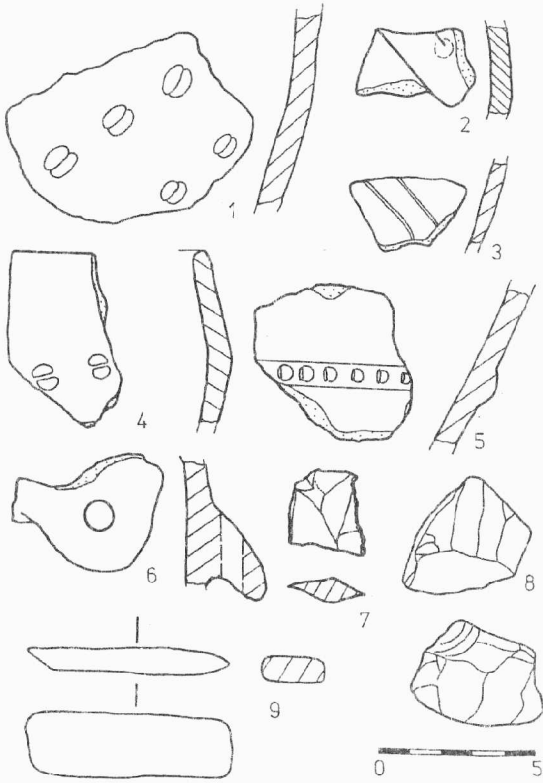
V druhé skupině se vyskytují převážně okraje, ale i výdutě, dna, zlomek pokličky a přeslen. Byl zde nalezen také střep nosící stopy po odříznutí nití nebo drátem (lasturovitě svaštění) z rychle rotujícího hrnčířského kruhu. Hlavním výzdobným prvkem jsou spirálovité a vodorovné žlábký. Materiál obsahuje jemně mletý svor, zrnka tuhy a vápencovou drť. Ojedinelým nálezem je okraj hrnce z tzv. loštické keramiky. Barva povrchu je červenohnědá místy s mírným leskem. Hlína je načernalá, povrch bradavčitý s hrubými vyvřelinami.

Novověk

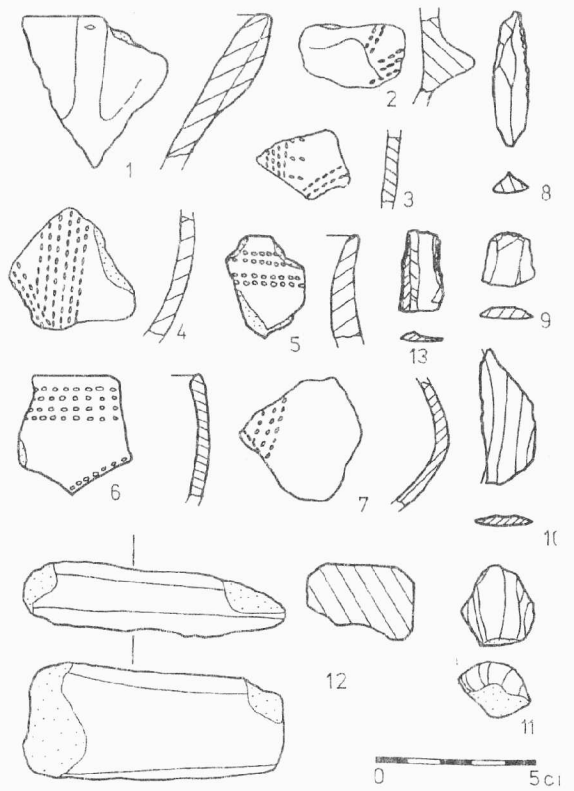
Při povrchovém průzkumu jsem našel stříbrnou minci označovanou jako "POLTORAK". Jde o platidlo s nominální hodnotou 1/40 tolaru, které bylo raženo v Polsku za vlády Zikmunda III. v letech 1587 - 1632.

Shrnutí

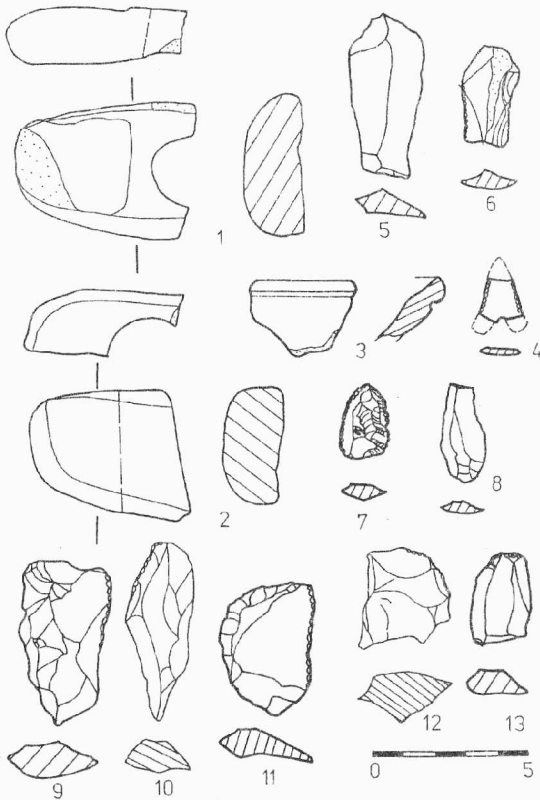
Povrchovými sběry v trati Za Hemerkovým byla získána bohatá kolekce materiálu, který dokládá osídlení této strategicky výhodné polohy téměř ve všech etapách pravěkého vývoje.

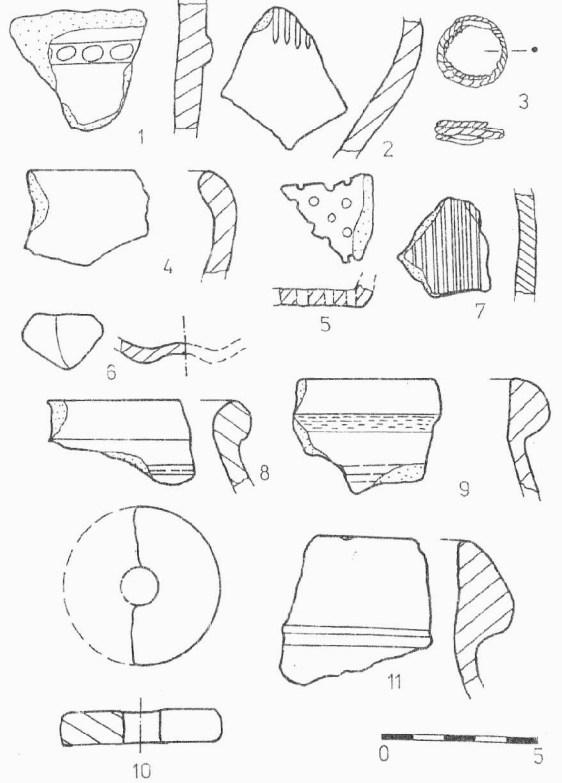
Obr. 1. Keramika LnK (1-6), neolitická BI a ŠI (7-9)

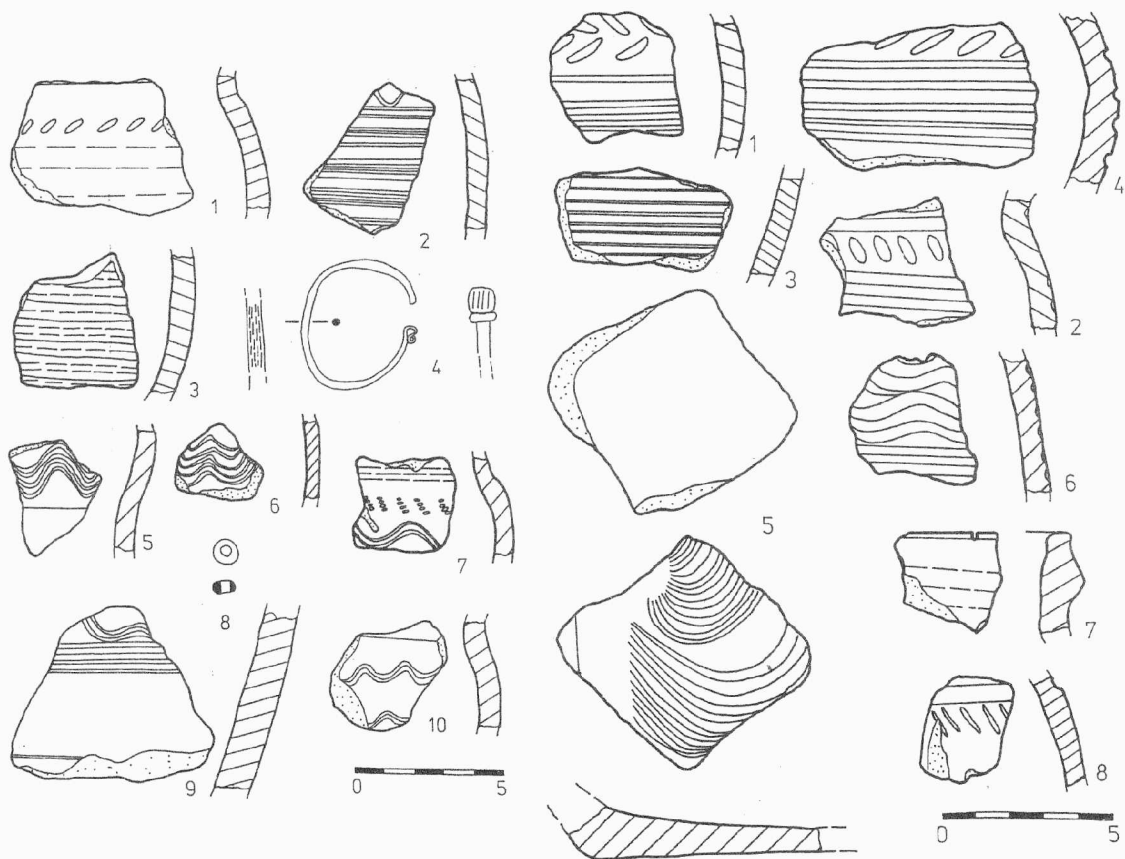
Obr. 2. Keramika VK (1-7), neolitická BI a ŠI (8-13)

Obr. 3. Výběr eneolitických nálezů (1-4), neolitická ŠI (5-8), paleolitická ŠI (9-13)

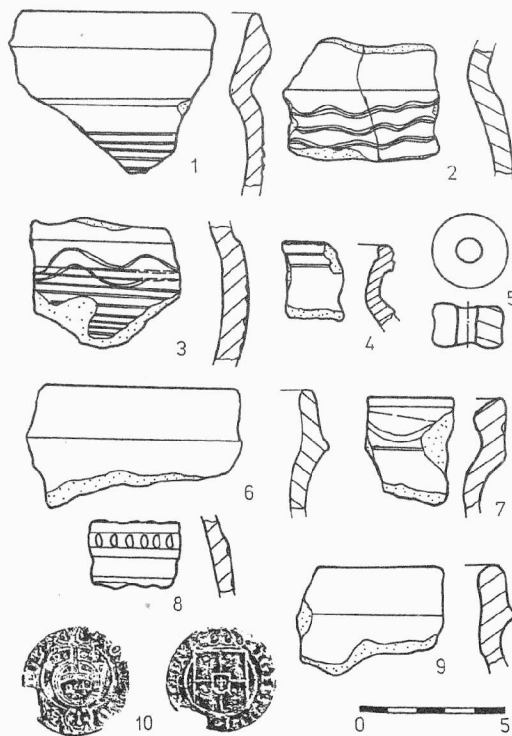

Obr. 4. Výběr nálezů KPP (1-6) a doby laténské (7-11)

Obr. 5. Výběr nálezů mladší doby hradištní

Obr. 6. Výběr keramiky 1. poloviny 12. století

Obr. 7. - Výběr keramiky 13. a 14. století (1-9), stříbrná mince z přelomu 16. a 17. století (10)

Nejstarší osídlení náleží starší fázi mladšího paleolitu - szeletienu. Jsou zde zachyceny i stopy neolitických zemědělců (LnK - IIa; VK - III. stupeň) a eneolitických pastevců (KZP). Nálezy nasvědčují také přítomnosti lidu popelnicových polí, Keltů a později slovanského obyvatelstva. K největší sídelní aktivitě dochází v době od 12. do 14. století, kdy podle charakteru a intenzity osídlení lze uvažovat o možnosti lokalizace tvrze, která je zmiňována v písemných pramenech z 2. poloviny 14. století. Tutu domněnku může prokázat až případný archeologický výzkum.

Literatura

Podborský, V. a kolektiv 1993: Pravěké dějiny Moravy, Brno.

Nekuda, V. - Reichterová, K. 1968: Středověká keramika v Čechách a na Moravě, Brno

Summary:

A polycultural site was identified by systematic surface collecting about 700 m southwest of the church of Lešany. The settlement area, lying on a mildly sloping southwestern hillside, is determined on its northern side by a steep slope and on the southern one by an undated trench. The earliest settlement on the site, represented by a collection of 10 artefacts of Szeletian stone industry, belongs to the early phase of the Upper Paleolithic. Further settlement, dated to the Early and Middle Neolithic (phase IIa of the Linearbandkeramik Culture and phase III of the Stroke-Ornamented Pottery Culture), is represented by pottery finds, as well as by finds of ground- and chipped-stone industry. In the Eneolithic was the site inhabited by the Bell-Beaker-Culture people. An isolated find of a bronze ring comes from the Late Bronze Age - the Urnfield Culture. The Iron Age is represented there by Hallstatt-Period ceramic finds and also by a La Tène settlement. From the Early Middle Ages come Hillfort-Period ceramic finds, as well as a 12-century hairring with S-shaped ending. The settlement activity culminates in the period between the 12.-14. centuries, when, considering both the character and intensity of the settlement, it is possible to determine a location of a fort mentioned in written sources of the 2nd half of the 14th century. This supposal can be verified only by an eventual archeological excavation in future.